

Leopold II.

Autor: Lipton Matthews

Příběhy a „vyprávění“ (či dnes vcelku módně *narativy*) nemohou nikdy zcela nahradit historická fakta, ani když si to lidé skutečně toužebně přejí. V důsledku vlivu hnutí Black Lives Matter se do módy viditelně znovu dostaly hrůzy západního kolonialismu. Smrt George Floyd vzkřísila v západních společnostech **vlnu antikolonialismu**, poháněnou halasnými požadavky, aby se vlády za hříchy kolonialismu omluvily. A i když je koloniální dědictví **západních zemí** vsutku potřísněno hanebnostmi, přehnané zkažky o spáchaném násilí si zasluhují jednoznačný odsudek. (Zne)užití dějin coby politického nástroje totiž veřejnou debatu v delším časovém horizontu nevyhnutelně otravuje.

Naslouchání aktivistům se od četby akademických prací hodně liší. Média hlavního proudu svým čtenářům sdělují, že se Evropané v **Africe** či Karibiku dopustili ukrutností, obvykle však už nedodají, že tato krutost vyvolávala v Evropě **pobouřené reakce** a často vedla k ustanovení vyšetřovacích komisí. Západní kolonialismus dokázal být krutý, současně se však jednalo o proces schopný kritického sebezpytu.

Stávající *narativ* předkládá překroucený obraz západních koloniálních projektů, některé národy odsud vycházejí ještě hůře než jiné. Belgičanům se dostává obzvláště tvrdého zacházení, protože se prý dostatečně **nekají** za chování krále Leopolda II., který roku 1885 zřídil **svobodný stát Kongo**. Jelikož se nepřihlíží k časové posloupnosti událostí, nepřekvapí, že je celá debata o belgickém angažmá v Kongu zatížena značnou dávkou nevědomosti. Nepřesnosti jsou znovu a znovu opakována jako fakta na úkor skutečného poznání a kdo odhalí lži, může být onálepkován jako rasista – přesto však v zájmu pochopení dějin musí zaznít pravda.

Stalo se normou vinit Belgičany za krutosti, k nimž došlo za vlády krále Leopolda II., jakkoliv se Belgie do koloniálního dobrodružství **pouštěla neochotně** a Svobodný stát Kongo byl z velké části osobním projektem panovníka. Leopold zamýšlel vytvořit z Belgie koloniální mocnost, belgická vláda se však zdráhala mu vyhovět. Leopold věřil v ekonomickou výhodnost kolonií i jejich potenciál zvýšit prestiž země na světové scéně. Aby celý projekt ospravedlnil, prezentoval Leopold svůj plán v humanitárním hávu jako lidumilnou snahu skoncovat s otrokářstvím a zmodernizovat Afriku. Tato diplomatická kampaň nakonec slavila úspěch a s posvěcením účastníků Berlínské konference vznikl Svobodný stát Kongo coby soukromá entita pod přímou kontrolou krále.

Ten ovšem zůstával v západním kánonu okrajovou postavou, dokud je nevytáhl na světlo Adam Hochschild (ano, další „**early life**“ ...) ve své knize *King Leopold's Ghost* (díky liberálnímu projektu *Denník N* dostupná už i v našem prostředí: **Duch krále Leopolda: Příběh chamtivosti, utrpenia a odvahy v koloniální Africe** – pozn. DP). Hochschild píše o deseti milionech mrtvých Konžanů v důsledku králových rozhodnutí. Přestože se skutečně jednalo o tvrdý režim plný nucené práce, čísla uváděná autorem jsou absurdně zveličena a jako taková tvrdě kritizována předními historiky. Hochschild se odvolává na respektovaného historika **Jana Vansinu**, podle jehož odhadů přišlo Kongo v letech 1880-1920 přinejmenším o polovinu obyvatel. Zatímco Hochschild si dosud stojí za svým, Vansina své odhady výrazně zrevidoval.

Hochschild, opíraje se o tato čísla, ve své knize tvrdí:

Teprve ve 20. letech 20. století proběhly první pokusy provést na celém území sčítání lidu. V roce 1924 došli k číslu 10 milionů a tento údaj byl potvrzen i následnými sčítáními. To by znamenalo, že podle odhadů se během Leopoldovy vlády a bezprostředně po ní počet obyvatel oblasti Konga snížil přibližně o deset milionů.

Toto hodnocení je ovšem zatíženo řadou problémů, jelikož Hochschild předpokládá, že bez zásahu krále Leopolda by roku 1924 žilo v Kongu 20 milionů lidí.

Správě Svobodného státu Kongo se ovšem nedostávalo prostředků ani organizačních schopností oblast **Konžské pánve** takto brutálním způsobem vylidnit. Přijmout Hochschildova čísla by tak znamenalo, že Leopoldův režim po dobu své vlády přímo či nepřímo pravidelně vyhlazoval velkou část populace, což se ovšem s ohledem ke geografické dostupnosti oblasti či početnosti (a kompetencím) Leopoldových lidí jeví jako vysoce nepravděpodobné. Hochschild se navíc usilovně snaží uhájit svou věrohodnost argumenty, že oslabení obyvatelstva přímo způsobené politikou Svobodného státu Kongo dále zhoršilo dopady epidemií a dalších společenských neduhů.

Tato argumentace je však lichá a mívá se účinkem, protože dopady šíření nemocí by nijak zvláště nezmírnil ani benevolentní režim. Východ i střed afrického kontinentu počátkem 20. století sužovaly rozsáhlé epidemie, v historii afrických společností **ostatně nic nevídaného**. Tamní prostředí je pro šíření nález velice příznivé a jakkoliv by dobrá správa mohla pomoci zmírnit jejich dopad na společnost, byl by tak jako tak drtivý.

Královi kritice také zpravidla zamlčují, že byl **průkopníkem** snah o vymýcení **spavé nemoci** v Konžské pánvi. Roku 1903 požádal **Školu tropické medicíny v Liverpoolu** o vyslání mise do Svobodného státu. Lékaři-specialisté nemoc důsledně studovali a Svobodný stát podobně pečlivě uplatnil jejich doporučení. Vznikly ubytovací kapacity pro nemocné, ošetřovaly zde katolické jeptišky. Zavedeny dokonce byly diagnostické metody s cílem léčit nemoc v raných stádiích. Belgie zorganizovala ve své době nejúčinnější kampaň proti spavé nemoci, což

pochvalně uznávaly i další evropské mocnosti.

Král Leopold jistě nebyl světec, ale pravdivé není ani jeho aktivistické vykreslování v nejtemnějších barvách. Nárůst populace v některých částech Konga v koloniální éře zaznamenává dokonce i **Jan Vansina**: „Oproti očekávání se počet obyvatel **království Kuba** během prvních dvou koloniálních dekád nesnížil, naopak vzrostl.“ Leopold II. byl ovšem skutečně zodpovědný za četné ukrutnosti, a tak vznikla vyšetřovací komise, která se zneužitím moci měla zabývat. Jelikož kruté zacházení vyvolalo vlnu rozhořčení v evropských zemích, rozhodla se belgická vláda proměnit Kongo v řádnou kolonii, a tak zabránit dalším excesům. Belgický kolonialismus skutečně vedl ke **zlepšení života** v mnoha oblastech, např. zdravotní péči nebo základním vzdělání.

Hospodářsky pak belgický kolonialismus urychlil tok **investic** do Konga. Ve srovnání s jinými koloniemi se tato země ocitla na špici *per capita* kapitálových investic. V roce 1938 tak končilo v Kongu 48 dolarů investic na hlavu, v britské Indii (včetně Barmy a Srí Lanky) to bylo pouhých osm dolarů, v holandské Indii 36, ve francouzských koloniích 25, v britské Africe 32 a v portugalské Africe 18.

Historik David K. Fieldhouse oponuje **zaujatým** kritikům kolonialismu výčtem úspěchů země po vládě krále Leopolda:

Poté, co se roku 1908 Kongo stalo standardní belgickou kolonií, vytvořili zde správci jeden z nejefektivnějších a nejbenevolentnějších koloniálních režimů v celé Africe. Pohromy následující po nabytí nezávislosti v roce 1960 pak tíživěji než kdekoliv jinde ukázaly, jak nebezpečná byla demontáž imperiálního dohledu předtím, než došlo k náležitému rozvoji závislé země.

Celý narativ o belgickém angažmá v Kongu tak můžeme zařadit mezi tak hojně přehnané výklady z dějin. Aktivisté by ale možná neměli tak nonšalantně přehlížet miliony obětí **válek**, které proběhly od vyhlášení nezávislosti.

Článek Liptona Matthewse **The Truth about Belgian Colonialism** vyšel na stránkách Counter-Currents Publishing 28. července 2023.